

ZAKAJ VŠEČNI LIKOVNI IZDELKI?

Mateja Sever, akad. slik., mag. um., likovni pedagog,
Osnovna šola Gabrovka - Dole



Kakšen je všečen likovni izdelek? Ali je všečnost naučena? Od kod so prišle vse tiste ideje, da je slika lepa, če ima zgoraj sonček, spodaj dve rožici in punčke izgledajo vse enake? Otroci pa rišejo vsi po istem kopitu. Zakaj z olepševanjem otroških izdelkov doprinašamo k prazni všečnosti današnjih namišljenih vrednot?

Kje se skriva otrokova primarna risba, samodejen, nevoden in neolepšan način izražanja?

Ali moramo tudi v šoli konkurirati vizualnim podobam današnjega časa, ki so idealizirane, nerealne in popeljšane? Na voljo je več materiala po nizkih cenah, več ponudbe, več tehnologije, več konkurence. Ali morda pojem lepote zamenjujemo z všečnostjo, ker hočemo ugajati odrasli?

POTREBA PO RISANJU

Potreba po risanju je pri otrocih enaka kot potreba po igri. Otroci rišejo, ne da bi jih kdo pri tem spodbujal ali jim risanje vsiljeval, kar pomeni, da je zanje risanje nujno, vrojeno in sestavni del odraščanja. Otroci rišejo, ker ima risanje določeno vlogo pri njihovem telesnem in duševnem razvoju. Risanje je otrokov način razmišljanja, poskus spoznavanja sveta, poskus razumevanja sebe v svetu in način prevajanja dražljajev in izkušenj v vidno obliko (Tacol 2006). Otrokov likovni razvoj je posledica zorenja struktur v človeških možganih. Zaporedje določenih faz risanja je značilno za vso človeško vrsto. Otroci se razlikujejo po svoji mentalni starosti in otrokovo dozorevanje se kaže skozi risbo.

VSILJENE PODOBE OTROKA ZMEDEJO

Otroka ne moremo naučiti risati. On sam mora priti do spremembe v možganih, ki mu dovoljuje, da potegne poševnico namesto vodoravnice ali navpičnice. Da naredi debele prste na rokah in jih ne nariše kot vejice na drevesu.

Zato je otroka nesmiselno učiti risati. Lahko ga opozorimo, naj si motiv (človeka, drevo, žival, predmet) dobro ogleda, potem pa mora otrok sam razmisliti in notranjemu doživetju poiskati pravo obliko (Jontes 2007). Če mu vsiljujemo svoje, odrasle podobe, mu s tem onemogočimo, da bi poiskal svoje. S tem zatremo

Če mu vsiljujemo svoje, odrasle podobe, otrok ne more nikamor dlje, ker narisano ne izhaja iz njega.

njegov razvoj, ki bi šel lahko dlje, globlje, predvsem pa bi bil bolj avtentičen. Poleg tega otrok narisanih oblik ne razume, ne more jih sprostiti in umestiti v svoj sistem, ker so tujek. Samo posnema jih lahko in pri tem zanemari svoje predstave. Otrok ne more razumeti risbe nekoga drugega, ker ni njegova, ker se v njej ne znajde. Ne more nikamor dlje, ker narisano ne izhaja iz njega.

Če torej otrok samo posnema risbo odraslih, če ga pri tem popravljamo in mu vsiljujemo svoje rešitve, ga to zmede. Likovni izdelki odraslih so veliko preveč zahtevni za otroke (Podobnik 2006). Poleg tega so to že nekogaršnja interpretacija sveta, ne svet sam. Neprimerno je od otroka zahtevati, da nariše drevo, če mu ne omogočimo pristnega stika z njim. Če ga ne vidi skozi okno, če ga ne potipa, spleza nanj, ga povonja, prime v roke vejico, ga opazuje. Če mu vse to omogočimo, potem lahko otrok svojo predstavo drevesa likovno izrazi, kolikor jo razume in kolikor jo je sposoben upodobiti.



Šipkov grm – risba, odtis s prsti in vodene barve



Šipkov grm – risba, odtis s prsti in vodene barve



Šipkov grm – slikanje ozadja

ZAKAJ JE OTROKOVA RISBA LEPA?

Otroci, predvsem predšolski, zaznavajo svet predvsem čustveno in se tako izražajo tudi na papirju. Zato korekcije njegovega likovnega dela niso potrebne, tudi ne zaželeno. Z vrivanjem šablon otrok ne bo prišel do svojih rešitev in bo nezadovoljen. Risbo mora načrtovati, izvesti in tolmačiti sam, mi pa lahko samo odkrivamo ponujeni svet njegovega

razmišljanja in ga kot takega spoštujemo.

Tudi pobarvanke so v predšolskem in v začetnem šolskem obdobju bližnjica do vsečnih izdelkov. Otrok z njimi nehote prevzame in ponotranji odrasle podobe in vsiljene znake, ki preprečujejo, da bi razvil svoj potek risbe in svojo potezo (Podobnik 2012). Pričakovanje odraslih, da

Pričakovanje odraslih, da nastane vsečen izdelek, ki ga lahko razstavijo na šolskem hodniku, je lahko zaviralni dejavnik, ki škodljivo vpliva na razvoj otrokove avtentične risbe.

nastane vsečen izdelek, ki ga lahko razstavijo na šolskem hodniku, je lahko zaviralni dejavnik, ki škodljivo vpliva na razvoj otrokove avtentične risbe.

Zakaj se nam otrokova risba že sama po sebi ne zdi lepa, če vemo, da je to njegov način razmišljanja? Kakšnim (katerim) kriterijem mora njegova risba zadostiti, da jo bomo dojeli kot lepo in to povedali tudi otroku? S starostjo se namreč impulzivnost, pretočnost, iskrenost in spontanost pri risanju zmanjšujejo. Prevladovati začne premišljenost, trud povzeti naravo, kot jo vidimo, kopiranje vizualnih podob, ki so okrog nas.

Včasih je to tudi namen likovne naloge, ki jo damo otroku. In vendar, če imamo dvajset otrok in vsem damo navodilo, naj narišejo šipkov grm, bo vsak grm drugačen. Tudi če opazujejo isti grm pred šolo. In tako je prav. Prav je, da je vsak grm drugačen, ker so otroci različni med seboj. Skozi risbo se kaže otrokov značaj, osebnost, trenutno počutje, čustvena naravnost, odnos do sveta. Vselej sem vesela, ko vidim, da so risbe različne. To pomeni, da so dobro opravili svoje delo in da niso škilili k sosеду.

AVTENTIČNOST RISBE

Kako vemo, da je likovni izdelek pristen in ne vsečen? Najlažje to vidimo takrat, ko gledamo otroka pri delu. Zato pljen je in hkrati sproščen, lahko si zraven popeva, brunda, se smehlja ali mršči, ne gleda naokrog, ne sliši, če ga pokličeš ... skratka, čustveno in spoznavno je udeležen. Nasprotno se obnaša otrok, ki ne ve, kaj bi narisal in kako – gleda naokrog, k sosеду,

komentira njegovo risbo, sprašuje učiteljico, kaj naj nariše, ponavlja ideje sošolcev in je nezadovoljen.

Avtentično pomeni neponarejeno. Že prvo srečanje otroka z risanjem, s puščanjem sledi na papirju, je name-

**Že prvo srečanje
otroka z risanjem, s
puščanjem sledi na
papirju, je namenjeno
zgolj čudenju in
odkrivanju, ne
posnemanju.**

njeno zgolj užitku. Ne posnemanju, ne prevajanju vtisov, zgolj čudenju in odkrivanju. Že način, kako se otrok s pisalom dotika površine, je znak njegove osebnosti in izraznosti.

V otroških likovnih delih ni napak, takih, ki jih odrasli pojmujejo kot nepravilnosti (Tacol 2006). Otrok upodobi svoj čustveni doživljanje, pri tem uporabi tudi miselni napor, njegov izdelek je produkt zaznavanja, vživetja, spomina in želje po izražanju. Kako bi potem lahko to sploh popravljali ali spreminjali? Da bo zadostilo čemu, čigavim predstavam? Zakaj bi otrokova risba sploh morala komu ugajati? Zakaj torej vsečnost?

VŠEČNOST RISBE

Kakšen je vsečen likovni izdelek? Od kod so prišle vse tiste ideje, da je slika lepa, če ima zgoraj sonček, spodaj pa dve rožici in punčke izgledajo vse enake? Otroci pa rišejo vsi po istem kopitu ... in hodijo gledat k Evi v prvi vrsti, ki vedno »tako lepo nariše«. In hočejo biti vsi tako kot Eva, njo so si izbrali kot ideal in za njo vsi ponavljajo. Kje je učiteljica, ki bi pojasnila, da mora vsak narisati po

**Od kod so prišle vse
tiste ideje, da je slika
lepa, če ima zgoraj
sonček, spodaj pa
dve rožici in punčke
izgledajo vse enake?
Otroci pa rišejo vsi po
istem kopitu ...**



Šipkov grm – risba, odtis s prsti in vodene barve



Copati pri Muci Copatarici

svoje in nikakor ne tako kot Eva? Eva ima sicer lepo risbo, ampak lepa je tudi Matevževa in Andrejeva, pa Sarina in Zojina risba. Morda moramo pojem lepote povsem predrugačiti.

In lahko ga predrugačimo, če se zavedamo, da se skozi risbo odraža otrokovo razmišljanje in čustvovanje, tudi njegovo razumevanje sveta. Po Platonovo bi lahko rekli, da je

lepo tisto, kar je dobro (in obratno). Kaj je torej dobro? To, da otrok pri risanju občuti svobodo in vznesenost nad ustvarjanjem in da je potem to potrjeno tudi s strani učitelja (Jonnes 2007). Kar ne pomeni, da otrok, ko je že sposoben ustvariti nekaj po načrtu, čečka brez cilja, šprica naokrog in packa po mili volji. Vseeno ga usmerjamo k likovni nalogi, vendar ne uničimo njegovega veselja ob

nastajanju nečesa likovnega. Včasih naredimo več škode, če se vtikamo v otrokovo risanje ali slikanje, kot če mu pustimo, da zaorje v barve ali se zaplete v črte. Če vidimo, da je otrok poglobljen v likovno delo, ga raje pustimo pri miru in mu damo povratno informacijo, ko se vmes ustavi ali ko konča. Zamižimo na eno oko glede kakšnega kriterija (pri dečkih je to recimo natančnost) in ga nagradimo s pozitivno informacijo za njegov užitek ob delu, ki se bo verjetno odražal tudi na sliki. Iz desetletnih izkušenj lahko potrdim, da otroci presenečajo, če smo voljni slediti njihovim impulzom in pustiti ob strani rigidne šolske smernice. Ob tem nastanejo izdelki, ki morda ne zadostijo kriterijem rešitve nekega likovnega problema, so pa zato biser v morju zatrtih in zdolgočasenih izdelkov, ki hočejo biti lepi (všečni).

Otroci nočejo ugajati, če jih za to ne nagradujemo. Morda hočemo ugajati odrasli? Morda se skriva odgovor v sindromu »všečnosti« današnjega časa.

VŠEČNOST DANAŠNJEGA ČASA

Preden karkoli rečemo o všečnosti, se moramo vprašati, v čem se razlikuje od lepote. Zame pojem lepote ni enak všečnemu. Če je nekaj všečno, še ne pomeni, da je lepo. Je pač samo nekemu (ali večini) všeč. Všečnost je naučena. Večina nas ne ve, kaj točno je tisto, kar je večini všeč, ampak približno si predstavljamo, kaj naj bi to bilo in tako sproti ustvarjamo večinsko mnenje in kanone lepega na vseh področjih. Nihče pravzaprav ne ve, komu prilagaja standarde všečnosti in sprejemljivosti in zakaj so takšni, kot so. Današnji čas potihem in nezaznavno oblikuje mnenja ljudi, njihove kriterije lepega in dobrega, tako kot vsak čas v zgodovini človeštva. Temu se reče duh časa in z njim je treba biti previden.

Ko človek nehote ali zavestno prevzame kriterije, standarde, vrednote večine, lahko zanemari svoje, ki so morda drugačni. Predvsem izgubi možnost, da jih najde in da si jih

sploh želi iskati. Tega že pri otrocih ne smemo spregledati. Ker je likovna umetnost v šoli še vedno pretežno vzgojni predmet, imamo pravico otrokom dati možnost, da najdejo vsak svojo lepoto in svoj likovni izraz. Lepo bo v tem primeru tisto, kar je avtentično in iskreno, neolepšano oziroma nevšečno.

Povsem nepomembno je, ali je otrokov izdelek komu všeč. Celo otrokom, njim samim ni nujno, da je všeč. Tak izdelek je lep, če vidimo lepoto v naravni nepopolnosti in enkratnosti posameznika. Najboljših stvari se namreč ne da ponoviti.

DANAŠNJI LIKOVNI IZDELKI V PRIMERJAVI S PRETEKLOSTJO

Zdi se, da moramo tudi v šoli konkurirati vizualnim podobam modernega človeka, ki so vse okoli nas in vse so všečne, idealizirane, nerealne, privlačne in polepšane. Na voljo imamo več materiala po dostopnih cenah, več tehnologije, več ponudbe. Gre mo v trgovine s poceni in cenenim materialom, nakupimo vse svetleče, barvasto, puhasto, pikasto in kičasto. Pogledamo na spletno stran in najdemo tisoč idej in pogruntavščin, kako iz prav takih materialov naredimo nekaj všečnega. Nekaj, ob čemer bodo drugi vzklknili »oh, kako lepo!« ali »kako srčkano!« ali »a ni luškano?«.

Pridno naberejo ves ta material, ga narežemo, ker otroci verjetno tega ne bi zmogli oziroma bo lepše, če narežemo kar mi, pa še hitreje je. Kakšno stvar jim tudi že kar zalepimo in zapognemo, tako da je izdelek na pol končan. Njim damo samo še kaj za dorisati, kakšen vzorec ali par pikic, pa je izdelek »lep«. Še podpišemo jim ga mi. In ga nesejo domov pokazat: »Glej mami, kaj sem naredil!«

Povsem nepomembno je, ali je otrokov izdelek komu všeč. Tak izdelek je lep, če vidimo lepoto v naravni nepopolnosti in enkratnosti posameznika.

V resnici in po pravici se lahko vprašamo – ali je to res njihov izdelek? Ideja je naša (oziroma ni, če smo jo preplonkali s spleta ali od kolegice). Narezali smo mi, nalepili smo mi, zapognili smo mi, podpisali smo jih mi ... Zakaj? Zato, da je izdelek lepši. Koga bodo pohvalili doma, učiteljico ali otroka?

Včasih rečemo, da »tega pa res ne moremo dati iz rok«, če je izdelek slabše narejen – pomečkan, nenatančno odrezan, slabo za-lepljen, pobarvan čez črto ... To dilemo učiteljic in vzgojiteljic popolnoma razumem. Tudi sama se včasih spopadam z njo. Morda bi lahko pustili otrokom, da iz ponujenega materiala ustvarijo kaj po svoje, ne ravno tistega in tako, kot smo si mi zamislili. Če krep papirja ne morejo zviti okrog lesene palčke, da izgleda kot cvet, naj ga zvijejo ali zložijo drugače, pa imajo trak za ples. Lahko ga ovijejo okrog po dolgem in imajo čarobno paličico, lahko naredijo dežnik ... ideje se hitro širijo po razredu in se ustvarjajo nove, če odstopimo od svojega in začrtanega in jim pustimo čas in malo živahnosti. Zaupati moramo, da so tudi njihove ideje dobre.

V nasprotnem primeru jih bomo popolnoma navadili na to, da učiteljice proizvajamo ideje, jim popravljamo izdelek, ga na pol naredimo, oni pa ga odnesejo domov kot svojega. Nehali bodo razmišljati, ideje bodo zaspale, oni pa tudi. Ustvarjalnost, ki je danes tako čislana in opevana, bo izpuhtela skozi okno.

Sklep tega razmišljanja bi bil, da je bolje pustiti otroku njegovo risbo neolepšano, izvirno, nekorrigirano, kot pa jo narediti »všečno« in s tem doprinašati prazni všečnosti zaradi namišljenih vrednot današnjega časa, ki

Še podpišemo jim ga mi. In ga nesejo domov pokazat: »Glej mami, kaj sem naredil!«

niso vrednote. Morda bomo zaradi tega izpadli bolj skromni, nazadnjaški in morda ... nam to ne bo prav nič škodilo.

LITERATURA

Jontes, B. (2007) *Človeška figura v luči likovnega razvoja*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.

Podobnik, U. (2006) Individualizacija pri pouku likovne vzgoje. *Likovna vzgoja*, let. 7 (št. 31–32): str. 17–19.

Podobnik, U. (2012) *Otrokova likovna raziskovanja, Likovno/vizualno, Eseji o likovni in vizualni umetnosti*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.

Tacol, T. (2006) Učni proces likovne vzgoje in ustvarjalnost učencev. *Likovna vzgoja*, let. 7 (št. 31–32): str. 9–16.

